

Annika Yli-Priia

NUORET SOVITTELUSSA

Kokemuksia vaikutusmahdollisuuksista ja osallisuudesta
sovitteluprosessissa

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto

2010



NUORET SOVITTELUSSA

Kokemuksia vaikutusmahdollisuuksista ja osallisuudesta sovitteluprosessissa

Yli-Priia Annika
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan Porin yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Joulukuu 2009
Ohjaaja: Kumpulainen Lenita
YKL: 33.6
Sivumäärä: 36

Asiasanat: nuori, osallisuus, sovittelu

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää nuorten kokemuksia vaikutusmahdollisuuksistaan sovittelussa. Lisäksi haluttiin selvittää, miten vaikutusmahdollisuudet näkyivät ja missä sovitteluprosessin vaiheessa nuoret kokivat saavansa vaikuttaa. Nuorilla tarkoitetaan opinnäytetyössä tutkimuksen kohdejoukkoa eli 12/13–17-vuotiaita.

Tutkimukseen osallistui yksitoista nuorta, ja tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineisto kerättiin marraskuun 2009 alusta joulukuun 2009 alkuun. Tutkimus toteutettiin käyttämällä kyselykaavaketta. Kyselykaavakkeen jakoivat sovittelijat itse sovittelutapahtuman loppuvaiheessa. Opinnäytetyön teoriassa käsiteltiin nuoruuden kehitystä, osallisuuden teoriaa ja sovittelua sekä yleisesti että nuoren kannalta. Teorian pohjalta analysoitiin tutkimuksen tuloksia.

Tulosten pohjalta ilmeni, että nuorilla on hyvät mahdollisuudet vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn sovittelussa. Suurin osa nuorista koki saaneensa esittää mielipiteitään sovittelussa ja vaikuttaa sen lopputulokseen. Nuoret myös kokivat sovittelun olleen hyvä tapa ratkoa heitä koskevia asioita. Myös nuorten tuntemuksia sovittelun jälkeen kysyttiin. Useimmat nuoret kokivat olevansa helpottuneita ja tyytyväisiä. Yksi vastaaja tunsu helpotuksen ja tyytyväisyyden lisäksi jännitystä. Kolmessa vastauksessa päällimmäiset tunteet sovittelun jälkeen olivat pelokkuus, jännittyneisyys ja vihaisuus. Kaksi nuorta oli valinnut kaikki vaihtoehtoina olleet tunteet.

Nuorten vastauksista huomasi, että osan heistä oli vaikea määrittellä tunnetilaansa. Nuoret kertoivat olevansa tyytyväisiä, mutta olivat saattaneet valita myös lisäksi kohdan ”minusta ei tuntunut mitään”. Yksi nuori kertoi olleensa vihainen ja hänen vastauksestaan näki selvästi, ettei hän ollut ymmärtänyt, miksi oli tullut sovitteluun.

YOUNG PEOPLE IN MEDIATION

Experiences of participation in mediation

Yli-Priia Annika

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Service

December 2009

Kumpulainen Lenita

UDC: 33.6

Number of pages: 36

Key words: young person, participation, mediation

The purpose of this thesis was to find out young people's experiences of participating in mediation. The goal was also to find out how their possibilities to participate were visible and where in the process of mediation the young people felt that they had an opportunity to influence. In this thesis *young people* refers to the target group of the research: people from 12/13 to 17 years old.

There were eleven youngsters who participated in the investigation. The research was carried out as a qualitative study with a questionnaire. The material for this study was collected from November to December 2009. The distribution of the questionnaire took place at the end of the mediation. The topics discussed in the theoretical part of the thesis included the issues of young people's development and the theory of participation and mediation.

The results of this study suggested that the young people had good possibilities to effect on their mediation. Most of the young people felt that they had an opportunity to express their opinion in the mediation and affect the result of the mediation. The young people also felt that mediation was a good way to solve their issues.

Feelings and experiences of the young people after the mediation were also inquired. Most of them felt relieved and happy. One of the respondents felt tension in addition to being relieved and happy. In three of the answers the topmost feelings after the mediation were scariness, tension and anger. Two of the respondents had chosen all the given choices.

It was apparent in the given answers that some of the young people had difficulties in defining their mood. The youngsters told that they were happy but many had also chosen the "I don't feel anything" -option. One of the youngsters told that he felt angry and it was obvious that he did not understand why he had come into mediation.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	NUORUUSIÄN KASVU JA KEHITYS	6
2.1	Nuoren kasvu ja kehitys.....	7
2.2	Fyysinen kehitys	7
2.3	Psyykkinen kehitys	7
2.4	Sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys	7
2.5	Nuori ja tunteet	8
2.6	Nuoren elämänhallinta.....	8
2.7	Nuoren syrjäytyminen.....	9
3	NUORTEN OSALLISUUS	10
3.1	Lailliset perusteet lasten ja nuorten osallisuuteen	11
3.2	Osallisuushankkeita.....	11
3.2.2	”Nuorten porilaisten marssi”	12
3.2.3	Osallisuushankkeen tuloksia.....	13
3.2.4	Ajankohtaista nuorten osallisuudesta	13
4	RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU	14
4.1	Keskeisiä käsitteitä sovittelussa.....	15
4.2	Sovittelutoiminta Satakunnassa	18
5	ALAIKÄISET NUORET SOVITTELUSSA.....	19
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT	20
6.1	Tutkimuksen tarkoitus	20
6.2	Tutkimusmenetelmät	21
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
8	TUTKIMUSTULOKSET.....	23
8.1	Tutkimukseen osallistuneiden nuorten ikäjakauma ja sovittelussa olleet teot ...	23
8.2	Nuorten kokemukset vaikutusmahdollisuuksistaan ja kuulluksi tulemisesta	24
8.2.1	Sovitteluun suostuminen, osallistuminen ja ohjaaminen	24
8.2.2	Mielipiteen ilmaiseminen, suhtautuminen nuoreen ja sovittelusopimus	25
8.2.3	Aikuisten läsnäolo sovittelussa	25
8.3	Nuorten kokemukset sovittelutapahtumasta	26
9	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	27
10	POHDINTA.....	31
	LÄHTEET	34
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Olen itse toiminut vapaaehtoisena sovittelijana jo muutaman vuoden ajan, ja tästä syystä päätin, että haluan tehdä opinnäytetyöni rikos- ja riita-asioiden sovitteluun liittyen. Aiheeni rajasin nuorten kokemuksiin sovitteluprosessissa vaikuttamisesta. Idea tästä syntyi tänä syksynä. Nuorten vaikutusmahdollisuudet, osallisuus ja nuoren oikeudet ovat ajankohtainen aihe yhteiskunnassamme. Halusin tutkia, miten nämä kolme asiaa näkyvät sovitteluprosessissa, jossa sen osapuolet ovat aina oman asiansa asiantuntijoita.

Nuoren vaikutusmahdollisuuksiin yhteiskunnassamme on viime aikoina kiinnitetty paljon huomiota. Nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta on pyritty parantamaan monin eri keinoin, esimerkiksi lainsäädännön avulla. Uusi lastensuojelulaki painottaa erityisesti nuorten kuulemista heitä koskevissa asioissa. Tavoitteena on kohdella nuoria tasa-arvoisesti ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevissa asioissa. (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus.) Vuonna 2006 voimaan tullut Nuorisolaki velvoittaa kuntia kuulemaan nuoria heitä itseään koskevissa asioissa. Nuorisolain tarkoituksena on myös lisätä nuorten sosiaalista vahvistamista ja ehkäistä syrjäytymistä. (Nuorisolaki 2006/72).

Kansainvälisellä tasolla nuorten oikeuksiin on pyritty vaikuttamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksella. Sopimus täyttää tänä vuonna 20 vuotta. Suomessa juhlavuoden teemaksi on valittu lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttaminen (Talentia 8/09, 6). Myös Suomen perustuslaki painottaa nuoren oikeuksia tulla kuulluksi ja ilmaista vapaasti mielipiteensä häntä koskevissa asioissa (Perustuslaki 1999/731, 2 luku, 6 §).

Nuorten sovitteluista on tehty Suomessa joitakin tutkimuksia. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on julkaissut tutkimuksen sovittelun merkityksestä nuoren elämässä vuonna 2001. Tutkimuksen toteuttivat Pirjo Mäkeläinen ja Johanna Siira, joista toinen on toiminut sovittelutoiminnan vetäjänä Oulussa ja toinen vapaaehtoisena sovittelijana sekä sosiaalityöntekijänä. Kohdejoukkona tutkimuksessa oli sovitteluun osallistuneet oululaisnuoret. (Mäkeläinen & Siira 2001.) Ossi Eskelinen tutkinut

Stakesin vuonna 2005 teettämässä tutkimuksessa alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytäntöjä ja vaikutuksia. (Eskelinen 2005.)

Opinnäytetyöni teoriaosuus alkaa katsauksella nuoren kasvuun, kehitykseen ja osallisuuteen. Tämän jälkeen käyn yleisesti läpi sovittelua ja sovitteluun liittyviä erityispiirteitä, kun sen osapuolina ovat nuoret. Nuorilla tarkoitan tässä työssä tutkimukseni kohdejoukkoa, eli 12/13–17-vuotiaita. Tutkimusosuudessa tuon esiin nuorten näkemyksiä ja kokemuksia omista vaikutusmahdollisuuksistaan sovitteluprosessissa.

Uskon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä Satakunnan sovittelutoimistolle sekä sen vapaaehtoisille sovittelijoille, koska aiempia tutkimuksia nuorten sovitteluista ei ole tehty Satakunnan alueella. Lisäksi uskon työni myös lisäävän tietoutta nuorten sovitteluista sekä sovitteluprosessista yleisesti.

2 NUORUUSIÄN KASVU JA KEHITYS

Nuoruutta voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta esimerkiksi iän tai kehitystehäviien mukaan. Suomessa laki määrittää nuoren alle 29-vuotiaaksi (Nuorisolaki 2006/72 1 §). Jan-Erik Nurmi taas jakaa nuoruuden kolmeen kehitysvaiheeseen, joihin liittyvät tietyt ikävuodet: varhaisnuoruus (11–14 ikävuotta), keskinuoruus (15–18 ikävuotta) ja myöhäisnuoruus (19–25 ikävuotta) (Nurmi 1995, 257). Nuoruutta pidetään myös siirtymävaiheena aikuisuuteen, joka tarjoaa mahdollisuuden kasvaa fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti aikuisuuteen. (Aaltonen ym. 1999, 14.)

Nuoruuden määrittely riippuu myös siitä, mikä tieteenala sitä tarkastelee. Fyysinen näkökulma nuoruuteen korostuu lääketieteessä. Psykologiassa nuoruuden määrittelyssä korostuvat taas usein elämänvaihteoretat. Kasvatustieteet painottavat oppimisen, oppimisympäristön ja kasvattajan roolia, kun taas yhteiskuntatieteet ovat kiinnostuneita esimerkiksi nuorisokulttuureista. Hoitotiede keskittyy nuoren voimavarojen ja toimintakyvyn merkitykseen hyvinvoinnin edistämiseksi. (Aaltonen ym. 1999, 13.)

2.1 Nuoren kasvu ja kehitys

Nuoruusiän kehitystä ohjaavat monet biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ihmisen kehitys on yksilöllistä, mutta kehityksestä voidaan aina erottaa tietyt lainalaisuudet ja kehityksen piirteet (Jarasto & Sinervo 1999, 29).

2.2 Fyysinen kehitys

Nuoruvaiheen alkua määrittää murrosiän alkaminen, joka on yksi nuoruuden keskeinen tapahtuma (Nurmi 1995, 256). Murrosikä tuo mukanaan fyysistä kasvua ja kehitystä. Murrosiän ensimmäiset fyysiset muutokset näkyvät noin 9–13 vuoden iässä. Murrosiän edetessä fyysinen kehitys johtaa sukukypsyyteen ja seksuaalisuuden heräämiseen. (Aaltonen ym. 1999, 18, 52.) Sukupuolikypsyyden saavuttaminen ja kehon kasvu muuttavat nuoren suhdetta itseensä ja ympäristöönsä. Tähän tapahtumaan liittyy myös aikuisille tyypillisen ajattelun kehittyminen. Nuori kykenee loogiseen ajatteluun ja käyttämään abstrakteja käsitteitä. (Nurmi 1995, 256.)

2.3 Psyykinen kehitys

Murrosikä näkyy myös psyykkisenä prosessina, jolloin nuori käy läpi tunteitaan ja muuttumisprosessiaan sekä muodostaa jatkuvasti itsenäisempää identiteettiä. Nuoruuteen liittyy vahvasti identiteetikriisi, joka tarkoittaa vaihetta, jossa nuori etsii omia voimavarojaan ja tarpeitaan suhteessa omaan kulttuuriinsa ja sen asettamiin tavoitteisiin. Nuoruuden sanotaan usein olevan myös toinen mahdollisuus. Nuori käy murrosiässä läpi samanlaisia minän rakenteeseen liittyviä prosesseja kuin varhaislapsuudessaan. Nuoruus on siis myös mahdollisuus muokata omaa persoonallisuuttaan. (Aaltonen ym. 1999, 18, 74, 77–78.)

2.4 Sosiaaliset suhteet ja niiden merkitys

Nuoren haasteita sosiaalisessa kehityksessä ovat esimerkiksi parisuhdetaitojen opettelu, irtaantuminen lapsuudenkodista, työelämään ja pysyvämpään parisuhteeseen

valmistautuminen sekä yhteiskunnallisesti vastuuta ottavan käyttäytymisen muotoutuminen. (Aaltonen ym. 1999, 85, 93.) Ystävyysuhteet ovat nuorelle erityisen tärkeitä. Nuori kokee samaistumista ikätovereihinsa, ja tämä auttaa nuorta vahvistamaan omaa identiteettiään. Nuoren kehittyvä empatiakyky ja valmiudet käsitellä ristiriitoja mahdollistavat pitkäaikaisten ystävyysuhteiden syntymisen. (Jarasto & Sinervo 1999, 89–90.)

2.5 Nuori ja tunteet

Jotta nuori oppisi tunnistamaan ja sitä kautta hallitsemaan tunteitaan, tarvitsee hän siihen aikuisen apua. Tunteiden opettelu vaikuttaa moniin asioihin nuoren elämässä. On esimerkiksi todettu, että ne nuoret, jotka osaavat tunnistaa ja nimetä tunteitaan, ovat vähemmän aggressiivisia, hyväksytympiä kaveripiireissä ja omaavat paremmat sosiaaliset taidot muihin verrattuna. Myös empatiakyvyn syntyminen on riippuvainen omien tunteiden oppimisesta. Murrosikään kuuluvat tunnekuohut ovat tyypillisiä 12–15 vuoden iässä. Tunnekuohujen avulla nuori irrottaa itsensä lapsen roolista, joka on tärkeä osa itsenäistymisprosessia. Vähän myöhemmin, 14–17 vuoden iässä nuori haastaa elämässään olevia auktoriteetteja. Nuoren tunteet ovat tässä iässä todella vahvoja, mutta hän yrittää selvittää niistä jo omin avuin, esimerkiksi kirjoittamalla päiväkirjaa tai musiikin, urheilun tai kavereidensa avulla. (Cacciatore 2007, 18, 134, 144.)

2.6 Nuoren elämänhallinta

Elämänhallinta käsitteenä voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen. Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan kykyä sopeutua elämässä vastaan tuleviin erilaisiin tilanteisiin ja olosuhteisiin. Sisäinen elämänhallinta tarkoittaa kaikkia niitä keinoja, joilla yksilö luo elämäänsä merkitystä ja sisältöä. Nuoren elämänhallinnassa korostuvat lähellä olevat aikuiset, perhe, ystävät sekä koulu. Nämä kaikki ohjaavat nuoren sisäistä elämänhallintaa. Myös nuoren itsetunnolla on iso merkitys sisäisessä elämänhallinnassa. Nuoren kielteinen kuva itsestään saattaa johtaa peräkkäisiin epäonnistumisiin, mistä saattaa seurata heikko itsetunto, joka voi taas johtaa epäonnistumiskierteeseen. Ulkoisessa elämänhallinnassa taas on tärkeää, että nuori kokee olevansa aineellisesti ja

henkisesti turvatussa asemassa sekä se, miten paljon hän pystyy itse vaikuttamaan näihin olosuhteisiin. Nuorella isoja ulkoiseen elämänhallintaan liittyviä etappeja ovat esimerkiksi ajokortin, koulutuksen ja oman asunnon hankkiminen. (Aaltonen ym. 1999, 185–186.)

2.7 Nuoren syrjäytyminen

Syrjäytyminen on vastakohta elämänhallinnan käsitteelle. Aiemmin syrjäytymisellä käsitettiin työmarkkinoilta pois putoamista. Nykyisin syrjäytymisellä tarkoitetaan yleisesti erilaisten sosiaalisten ongelmien kasautumista sekä yksilön ja yhteiskunnan välisten sidoksien heikkoutta. Nuorten syrjäytymistä voidaan määritellä esimerkiksi seuraavanlaisena prosessina, joka edetessään pahenee ja laajenee:

1. Nuorella on vaikeuksia koulussa, kotona tai sosiaalisessa toimintaympäristössä.
2. Kouluallergia saattaa näyttäytyä koulun keskeyttämisenä tai alisuoriutumisenä.
3. Nuori ei kelpaa työmarkkinoille ja ajautuu usein työttömäksi.
4. Elämäntilanne johtaa täydelliseen syrjäytymiseen, jota kuvastavat työn vieroksuminen, kriminalisoituminen, sosiaaliavustuksilla toimeentulo, alkoholisoituminen, eristäytyminen tai muu vastaava marginalisoituminen.
5. Tilanne saattaa lopulta kärjistyä yksilön laitostumiseen tai eristämiseen muusta yhteiskunnasta. (Lastensuojelun käsikirja: Nuoret ja ehkäisevä työ 2009.)

Syrjäytymistä voidaan tarkastella myös yksilön taloudellisten resurssien, sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen sekä vaikutusmahdollisuuksien kautta. Taloudelliset resurssit ja nuoren mahdollisuus syrjäytyä kytkeytyvät toisiinsa vanhempien tulojen sekä nuoren omien mahdollisuuksien kautta olla osallisena työelämässä. Nuoren työttömyys saattaa aiheuttaa syrjäytymisvaaran, koska taloudelliset resurssit kytkeytyvät palkkatyöhön. Nuoren vanhempien työttömyys ja heikko taloudellinen tilanne taas heikentää heidän kykyään tukea nuorta taloudellisesti. (Aaltonen ym. 1999, 360–361.)

Nuori integroituu yhteiskuntaan sosiaalisten suhteiden ja sidosten avulla. Näiden puuttuminen nuoren elämästä aiheuttaa syrjäytymisvaaran. Sosiaalisia sidoksia yh-

teiskuntaan ovat esimerkiksi koulu ja kaverit. Sosiaaliset sidokset muodostavat nuoren elämään sosiaalisen verkoston. Sosiaalisten sidosten puuttuminen ja heikko kiinnittyminen sosiaalisiin instituutioihin voivat aiheuttaa rikollista käyttäytymistä. (Aaltonen ym.1999, 361, 316.)

Nuoren vaikutusmahdollisuuksilla on ehkäisevä vaikutus syrjäytymiseen. Usein nuorilla voi olla vain vähän tietoa ja heikko motivaatio valvoa omia etujaan ja vaikutusmahdollisuuksiaan. (Aaltonen ym. 1999, 361.) Vaikutusmahdollisuuksia on kuitenkin pyritty parantamaan esimerkiksi Nuorisolailla, joka pyrkii edistämään nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista (Lastensuojelun käsikirja: Nuoret ja ehkäisevä työ 2009).

3 NUORTEN OSALLISUUS

Osallisuus on käsite, jolle ei monista yrityksistä huolimatta ole onnistuttu laatimaan yhtä täsmällistä ja yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Tyypillistä osallisuuden määrittelylle on, että käsitteen merkitys vaihtelee sen tilanteen mukaan, jossa käsitettä käytetään. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 10.) Laajasti osallisuutta voidaan kuvata yhteisöön liittymisenä, kuulumisena ja siihen vaikuttamisena. Osallisuus rakentuu vastavuoroisessa toiminnassa, jossa otetaan huomioon yhteisön jäseniä. Myös yhteisön jäseniltä odotetaan aktiivista osallistumista toimintaan. (Oranen 2008, 9.)

Oikeus saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista ja toimenpiteistä sekä näiden perusteluista kuuluvat osallisuuteen (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus 2007). Nuorille kuulluksi tulemisen tunteen voi antaa osallistuminen omien asioiden hoitamiseen. Nuori kokee, että hänen ajatuksillaan ja mielipiteillään on arvoa ja asioihin pystyy vaikuttamaan. Tällaiselle pohjalle syntyneet päätökset ja suunnitelmat nuori kokee omiksi ja tämä on sinänsä voimaannuttavaa. (Oranen 2007, 16.)

3.1 Lailliset perusteet lasten ja nuorten osallisuuteen

Lasten ja nuorten osallisuuteen löytyy perustelut lainsäädännöstä. Yleismaailmallinen sopimus lasten oikeuksista on YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus. Sopimukseen on kirjoitettu, mitä oikeuksia kaikilla lapsilla tulisi olla ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään katsomatta. Yleissopimuksen 12. artiklassa määritellään lapsen oikeudet oman mielipiteen muodostamiseen ja ilmaisemiseen kehitystasonsa mukaisesti. Lisäksi lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa. (YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus 1989: 12 artikla.)

Suomen perustuslaissa lasten oikeudet on taattu kuudennessa pykälässä, jossa mainitaan kaikkien ihmisten olevan yhdenvertaisia lain edessä. Perustuslain mukaan ketään ei ilman hyväksyttävää perustetta saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on perustuslain mukaan kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heillä tulee olla oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasonsa mukaan. (Perustuslaki 1999/731 2 luku, 6 §.)

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Uuden lain pohjana on käytetty muun muassa YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimusta. Uudessa lastensuojelulaissa korostetaan erityisesti lasten ja nuorten osallisuutta. (Taskinen 2007, 7.) Lapsen osallisuus korostuu erityisesti lain 20–21. §:ssä, joissa määritellään lapsen kuuleminen hänen iästään riippumatta ja 12 vuotta täyttäneen puhevalta erityistilanteissa. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4 luku, 20–21 §.) Myös Nuorisolaki velvoittaa ottamaan huomioon nuorten mielipiteet heitä koskevissa asioissa, esimerkiksi suunniteltaessa paikallista nuorisotyötä ja -politiikkaa (Nuorisolaki 2006/72, 3 luku, 8 §).

3.2 Osallisuushankkeita

Lasten ja nuorten osallisuus on ajankohtainen asia. Suomessa on tällä hetkellä monia hankkeita, joiden tarkoituksena on tukea ja vahvistaa nuorten osallisuutta. Esimerk-

kinä voidaan mainita nuorten osallisuuteen pyrkivä opetusministeriön rahoittama nuorten osallisuushanke ”Ota osaa” (Opetushallitus: Nuorten osallisuushanke 2009).

3.2.1 ”Ota osaa”

Nuorten osallisuushanke ”Ota osaa” oli vuosina 2003–2007 toteutunut valtakunnallinen hanke, jonka tarkoituksena oli ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja edistää osallisuus- ja vaikutusmahdollisuuksia. Tavoitteena oli turvata jokaiselle nuorelle jatko-opintopaikka tai jokin muu vaihtoehto oman elämän rakentamiseksi. Mukana osallisuushankkeessa oli yhteensä noin 70 kuntaa ja 37 osahanketta. Hankkeeseen osallistuneet kunnat velvoitettiin sitoutumaan viideksi vuodeksi kehittämistyöhön ja tulosten levittämiseen ja uusien toimintatapojen vakinaistamiseen toimenpideohjelman tavoitteiden mukaisesti. (Opetushallitus: Nuorten osallisuushanke 2009.)

3.2.2 ”Nuorten porilaisten marssi”

Pori oli yksi Nuorten osallisuushankkeeseen osallistuneista kunnista. ”Nuorten porilaisten marssi” -hanke lähti käyntiin elokuussa 2003. Painopiste oli Itä-Porin alueella, jossa pyrittiin nuorten henkilökohtaiseen tukemiseen. Hanke toteutettiin yhteistyössä 15–17-vuotiaiden nuorten kanssa toimivien yhteistyötahojen ja nuorten vanhempien kanssa. Nuorille tarjottiin henkilökohtaista tukea, mutta sen lisäksi kehitettiin pienryhmätoiminnan malleja sekä verkostotyötä. Uusia toimintamalleja olivat esimerkiksi läksytukityön mallit koulun käynnin tukemiseen, ryhmäytymispäivät toisen asteen opiskelijoille, koulun keskeyttämistä koskeva seurantakartoitus sekä ”Vaikuttamisen polku” lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseen. (Opetushallitus, opettajan verkkopalvelu: Nuorten osallisuushanke 2007.)

Vaikuttamisen polku -toimintamallin tarkoituksena on antaa mahdollisuus porilaisille 7–20-vuotiaille nuorille vaikuttaa kaupungin päätösten tekoon. Vaikuttamisen polku voi alkaa yksilötasolta ja päättyä kaupunginvaltuustoon asti. Nuoret tekevät esityksiä heitä kiinnostavista asioista, jotka viedään esimerkiksi oppilaskunnan hallitukseen, joka päättää asioiden esittämisestä alueparlamentissa. Alueparlamentteja on viisi, ja

ne on jaettu alueellisesti nuorisotilojen ja koulujen mukaan. Alueparlamentti käsittelee tulleet esitykset ja ohjaa ne tarvittaessa eteenpäin Nuorisovaltuustoon tai hallintokuntiin. Nämä taas päättävät eteneekö käsiteltävä asia aina kaupunginvaltuustoon asti. (Porin kaupungin nuorten sivut, tiäksää.fi: Vaikuttamisen polku.)

3.2.3 Osallisuushankeen tuloksia

Osallisuushankeen tuloksista on raportoinut Jukka Vehviläinen. Loppuraportista käy ilmi, että hankkeella on ollut positiivisia vaikutuksia nuorten vaikutusmahdollisuuksiin, aktivointiin ja kuulemiseen sekä nuorten mielipiteiden painoarvoon heitä koskevassa päätöstenteossa. (Opetushallitus: Nuorten osallisuushanke 2009.) Osallisuushankeen vaikutuksista Porissa voidaan sanoa eniten olleen vaikutusta yhteistyön tiivistymisellä eri toimijoiden kesken (Opetushallitus, opettajan verkkopalvelu: Nuorten osallisuushanke 2007).

2.3.4 Ajankohtaista nuorten osallisuudesta

Monet nuorisojärjestöt ovat myös aktiivisesti mukana kehittämässä nuorten vaikutusmahdollisuuksia. Esimerkiksi Suomen nuorisoyhteistyö eli Allianssi ry, joka on valtakunnallinen nuorisotyön palvelu- ja vaikuttajajärjestö, on asettanut erityiset tavoitteet vuosien 2007–2011 hallituskaudelle. Tavoitteissa mainitaan esimerkiksi nuorten vaikutusmahdollisuuksien kehittäminen ja aseman vahvistaminen. (Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi ry: Tavoitteet hallitusohjelmaan 2007–2011.)

Vuosi 2009 on myös lasten oikeuksien juhlavuosi. Suomessa juhlavuoden erityis-teemaksi on otettu lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttaminen. Tällä hetkellä pyritään erityisesti kiinnittämään huomiota lasten monimuotoiseen vaikuttamiseen. Lasisiantoimiston ylitarkastaja Elina Nivala kertoo Talentia-lehden haastattelussa, että olisi tärkeää oppia hyödyntämään lapsille ja nuorille ominaisia toimintamalleja ja ilmaisutapoja, eikä niinkään aikuisten vaikuttamismallien mukaan tehtyjä lasten parlamentti ja nuorisovaltuusto -tyylisiä järjestelmiä. (Talentia 8/09 6–8.) Oikeusministeriön demokriatyöryhmä taas on antanut lausunnon, jonka mukaan se aikoo esittää oppilaskuntien tulevan kouluissa lakisääteiksi sekä ala- että yläkouluissa. Tavoit-

teena olisi lisätä lasten ja nuorten kiinnostusta itseään koskevaan päätöksentekoon. Ongelmana tällä hetkellä on, että nuoret uhkaavat jäädä kokonaan sivuun, koska heillä ei ole riittäviä osallistumiskanavia, kertoo neuvotteleva virkamies Sari Aalto-Matturi Satakunnan Kansassa 26.11.2009 julkaistussa artikkelissa.

4 RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU

Alun perin rikosten moderni sovittelun kokeilutoiminta käynnistyi Yhdysvalloissa ja Kanadassa 1970-luvun alussa. Suomessa sovittelutoiminta alkoi Vantaalla vuonna 1983 Suomen akatemian kokeilu- ja tutkimustoimintana. Vantaan kaupunki vakinaisesti sovittelutoiminnan osaksi kaupungin sosiaaliviraston työtä vuonna 1986. Vähitellen sovittelutoiminta vakiinnutti paikkansa muissakin Suomen isoimmissa kaupungeissa. (Iivari 2007, 15.)

Laki sovittelutoiminnasta tuli voimaan 1.1.2006. Lain tarkoituksena on muun muassa turvata sovittelupalvelun tasapuolinen saatavuus kaikkien sitä tarvitsevien kesken ja yhdenmukaistaa sovittelussa noudatettavia menettelytapoja. Lain myötä myös sovitteluun osallistuvien henkilöiden oikeusturvan huomioon ottaminen korostui. (Iivari 2007, 15.)

Sovittelussa rikoksen osapuolilla on mahdollisuus kohdata toisensa luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan läsnä ollessa. Sovittelu on myös maksuton palvelu rikos tai riita-asian osapuolille. Sovittelutapaaminen antaa osapuolille mahdollisuuden keskustella rikoksen uhrille aiheutuneista henkisistä ja aineellisista haitoista. Sovittelussa rikoksen tekijällä on mahdollisuus ottaa vastuun teostaan. Tavoitteena sovittelutapahtumassa on saada aikaan sovinto osapuolten kesken sekä sopimus siitä, miten rikoksen tekijä hyvittää uhrille aiheuttamansa haitan ja vahingon. Näin sovittelussa osapuolilla on siis myös mahdollisuus vaikuttaa itse oman asiansa ratkaisuun. (Iivari 2007, 15.)

Sovitteluun liittyy läheisesti myös termi restoratiivinen oikeus, jonka lähtökohtana on, että rikos on viimekädessä teko ihmistä vastaan, ei valtiota. Sovittelussa restora-

tiivista oikeutta sovelletaan käytännössä painottamalla rikokseen liittyviä tunteita ja materiaalistien menetysten korjaamista. Sovittelu onkin henkilökohtainen ja aktiivinen menettelytapa konfliktin ratkaisemiseksi, jossa konfliktin osapuolet ovat keskeisessä asemassa. Restoratiiviseen oikeuteen voidaan liittää neljä keskeistä tekijää:

- 1) Uhrin mahdollisuudet puolustaa omia vaatimuksiaan katsotaan olevan paremmat kuin perinteisessä rikosprosessissa.
- 2) Tekijälle tarjotaan mahdollisuus ottaa vastuu teostaan sekä selvittää uhrilleen tekonsa motiiveja.
- 3) Restoratiiviseen oikeuteen kuuluu myös yhteisöllisyyden näkökulma: rikollinen käyttäytyminen nähdään sosiaalisen vuorovaikutuksen tuloksena.
- 4) Restoratiivinen oikeus liittyy rankaisulliseen tehtävään rikollisuuden sisällä. Restoratiivinen prosessi saa juttunsa virallisen järjestelmän kautta, mutta se karsii usein tapauksia virallisesta prosessista. Restoratiivisen oikeuden tulos voidaan huomioida virallisen rikosoikeuden tuomiossa. (Mielityinen 1999, 3–5.) Virallisella järjestelmällä tarkoitetaan tässä kohdin Suomen oikeusjärjestelmää.

4.1 Keskeisiä käsitteitä sovittelussa

Sovittelun keskeisiä käsitteitä ovat rikos, riita-asia, asianosaiset, osapuolet, asianomistaja, epäilty, sovittelija, sovitteluprosessi sekä sovittelusopimus.

Rikos on teko, joka on laissa säädetty rangaistavaksi (Iivari 2007, 68). *Riita-asia* voidaan sovittaa, jos ainakin yksi sen osapuoli on yksityishenkilö, ja jos riita on sen kohde ja asiassa esitetyt vaatimukset huomioon ottaen vähäinen (Iivari 2007, 16).

Asianosainen on se oikeudenkäynnin osapuoli, jonka nimissä oikeutta käydään (Iivari 2007, 67). *Osapuolella/osapuolilla* tarkoitetaan henkilöitä, joiden välillä käydään neuvottelut sovittelijoiden avulla. Rikosasioissa osapuolilla tarkoitetaan asianomistajaa ja rikoksesta epäiltyä. (Iivari 2007, 42.)

Asianomistaja on rikoksen uhri eli sen loukatun oikeushyvän haltija, johon rikos on kohdistunut (Iivari 2007, 67). *Rikoksesta epäilty* on henkilö, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen (Elfgren 2007, 65).

Sovittelija vastaa sovittelun toteuttamisesta yhdessä palkatun henkilöstön kanssa. Sovittelijat ovat tehtävänsä erityiskoulutuksen saaneita vapaaehtoistyöntekijöitä. (Satakunnan sovittelutoimiston toimintakertomus 2008, 3.)

Sovittelusopimus voi syntyä, kun molemmat osapuolet pääsevät riittävään yksimielisyyteen siihen kirjattavista asioista. Sopimukseen kirjataan ne asiat, joista osapuolten kesken on päästy yhteisymmärrykseen. (Iivari 2007, 56, 57.)

Sovitteluprosessi on vaiheittain etenevä vuorovaikutusprosessi, jonka tavoitteena on osapuolia tyydyttävä sopimus. Sovittelun vaiheet voidaan tiivistää seuraavasti:

- 1) Ohjaaminen sovitteluun. Sovitteluun rikos- tai riita-asioita voidaan ohjata monelta taholta. Sovittelualoitteen voi tehdä poliisi, syyttäjä, muu viranomainen tai asianosainen itse. Kuitenkin vain poliisi- tai syyttäväviranomaisella on oikeus tehdä sovittelualoite, mikäli kyseessä on lähisuhdeväkivaltaa sisältävä rikos.
- 2) *Tapauksen vastaanottaminen sovittelutoimistossa: dokumentointi ja sovittelijoiden valinta.* Sovittelutoimiston henkilökunta arvioi sopiiko heille ohjattu asia sovitteluun. Sovittelualoite kirjataan toimistossa ja toimiston henkilökunta selvittää asian osapuolten halukkuuden osallistua sovitteluun. Tämän jälkeen sovittelutoimiston henkilökunta valitsee sovittelijat.
- 3) *Asiakirjojen hankinta.* Sovittelutoimiston henkilökunta lähettää soviteltavaa asiaa koskevat asiakirjat sovittelijoille. Sovittelijat tutustuvat asiakirjojen avulla sovittelussa käsiteltävään asiaan.
- 4) *Sovittelun suunnittelu.* Sovittelijat ovat yhteydessä toisiinsa ja keskustelevat miten heille ohjatusta jutusta. Sovittelijat miettivät sovittelulle sopivaa ajankohtaa

ja sopivat työnjaon keskenään; esimerkiksi kumpi ottaa yhteyttä sovitteluun tuleviin osapuoliin.

- 5) *Yhteydenotot osapuoliin ja mahdolliset erillistapaamiset heidän kanssaan.* Sovittelija ottaa yhteyttä sovittelun osapuoliin ja ehdottaa heille aikaa, jolloin sovitteluistunto pidettäisiin. Erillistapaamiset tarkoittavat, että sovittelijat tapaavat sovittelun osapuolet erikseen ennen varsinaista sovitteluistuntoa. Erillistapaamiset ovat yleisiä kun sovitellaan lähisuhdeväkivaltaa.
- 6) *Sovitteluistunto tai – istunnot.* Sovitteluistunnossa osapuolet tapaavat keskustellakseen tapahtuneesta ja yrittävät päästä kaikkia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Sovittelijoiden tehtävä on auttaa osapuolia käymään tavoitteenmukaista keskustelua. Joskus asian ratkaisemiseen tarvitaan enemmän kuin yksi sovitteluistunto. Sovitteluistunnossa voidaan sopia uusi tapaaminen jolloin jatketaan asian ratkaisemista. Varsinaista ylärajaa sovitteluistunnon määrille ei ole, jos katsotaan että osapuolet ovat halukkaita jatkamaan asian selvittelyä sovittelussa.
- 7) *Osapuolten ohjaaminen muuhun tarvittavaan palveluun.* Sovittelijan tulee osata ohjata tarvittaessa sovitteluun osallistuvia osapuolia myös muiden palvelujen piiriin. Sovittelija voi esimerkiksi neuvoa mistä henkilö voi saada lainopillista neuvoa koskien omaa asiaansa.
- 8) *Korvausasiat.* Sovitteluistunnossa sovitaan usein korvausasioista. Tällä tarkoitetaan sitä, miten sovittelussa käsiteltävän asian vuoksia haittaa kokenut osapuoli saa korvauksen. Korvaus voi olla esimerkiksi rahallinen, anteeksipyyntö tai työkorvaus.
- 9) *Sopimuksen ja sovitteluselvityksen laadinta.* Sovitteluistunnossa pyritään sovintoon osapuolten kesken. Syntyneestä sopimuksesta laaditaan sopimus. Sopimus on lainvoimainen asiakirja, johon kirjataan sovittelussa syntynyt sopimus sekä pienimuotoinen selvitys sovitteluistunnon kulusta. Aina sovittelusta ei synny sopimusta. Tällöin asia jää auki tai palaa viranomaisten ratkottavaksi, riippuen rikos- tai riita-asian laadusta.

10) *Sopimuksen toteutumisen seuranta ja sovittelun päätös.* Sovittelutoimiston tehtäviin kuuluu sovittelusopimuksen toteutumisen seuranta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että esimerkiksi rahallisen korvauksen ollessa kyseessä, ottaa sovittelutoimiston henkilökunta yhteyttä sovittelun osapuoleen jolle korvaus maksetaan, ja kysyy onko sovittu korvaussumma suoritettu hänelle niiden ehtojen mukaan jotka sovittelusopimuksessa on sovittu. Sovittelutoimiston henkilökunta ilmoittaa sovittelusopimuksen täyttymisestä poliisille ja/ tai syyttäjälle. Sovittelutoimisto päättää jutun ja arkistoi sitä koskevat paperit. Asian käsittely sovittelussa päättyy tähän.

(Iivari 2007, 35; Satakunnan sovittelutoimisto: peruskurssikansio 1997.)

4.2 Sovittelutoiminta Satakunnassa

Länsi-Suomen läänihallitus ja Porin kaupunki tekivät toimeksiantosopimuksen rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) mukaisesti. Toimeksiantosopimuksen johdosta Porin kaupunki sitoutui järjestämään sovittelu-palvelua 1.6.2006 alkaen koko Satakunnassa. (Satakunnan sovittelutoimiston toimintakertomus 2008, 1.)

Satakunnan sovittelutoimisto on toiminut tällä hetkellä kaksi ja puoli vuotta. Toimisto sijaitsee Porin ydinkeskustassa, ja siellä työskentelee tällä hetkellä viisi työntekijää. Lisäksi Satakunnan sovittelutoimistolla on Raumalla sivutoimipiste. Raumalla ei ole omia toimistotyöntekijöitä, vaan Porin toimiston työntekijät käyttävät sitä tuki-kohtana yhdessä Rauman vapaaehtoisten työntekijöiden kanssa. (Satakunnan sovittelutoimiston toimintakertomus 2008, 2.)

Sovittelualoitteita Satakunnan sovittelutoimistolle vuonna 2008 tuli yhteensä 424 kappaletta. Riita-asioita aloitteista oli 10 kappaletta. Suurin osa aloitteista tuli poliisilta. Sovittelutoimistoon tulleista 424 jutusta itse sovitteluun päätyi 421 juttua. Sopimukseen kaikista toimistolle tulleista jutuista päätyi 68 %. Eniten vuonna 2008 sovitteltiin pahoinpitelyjä. (Satakunnan sovittelutoimiston toimintakertomus 2008, 5, 6.)

5 ALAIKÄISET NUORET SOVITTELUSSA

Sovittelussa korostetaan vuorovaikutusprosessia, jossa osapuolet ovat itse vastuussa heitä koskevan asian ratkaisusta. Osapuolten kohtaaminen ja henkilökohtaisen vastuunottaminen ovat tärkeitä seikkoja. Erityisesti alaikäisten sovitteluissa korostuvat mahdollisuus vastuunottamiseen ja kasvamiseen. Nuorten ja lasten sovitteluissa pyritään estämään rikoskierteen alkaminen sekä kehittämään nuoren rikoksen tekijän vastuuntuntoa. (Iivari 2007, 20.) Sovittelua pidetään ensisijaisesti seuraamuksena, mutta se ei ole rangaistus. Tästä syystä se sopii myös hyvin alle 15-vuotiaille, jotka eivät ole vielä rikosoikeudellisesti vastuussa. (Aaltonen ym. 1999, 417.)

Lapsille ja nuorille sovittelu tarjoaa mahdollisuuden kohdata tekonsa sekä hyvittää, korvata ja korjata uhrille tekonsa aiheuttaman seuraukset. Tällöin lapsi tai nuori joutuu itse ottamaan vastuuta teostaan. Näillä edellä mainituilla seikoilla on myönteistä vaikutusta lapsen ja nuoren itsetunnon kannalta. Sovittelu on myös paikka, jossa lapsi tai nuori voi käsitellä ja ratkaista aiheuttamia ongelmia turvallisella ja hyväksytyllä tavalla. Näin ollen sovittelu tarjoaa myös tilaisuuden oppimiseen. (Iivari 2007, 20.)

Laissa ei ole määritelty ikärajoja sovitteluun osallistumiselle. Sovittelun yleisenä edellytyksenä voidaan kuitenkin pitää sitä, että osapuolet ymmärtävät sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. (Iivari 2007, 31.) Alaikäiseltä on kysyttävä henkilökohtaisesti suostumus sovitteluun ja tämän huoltajien on myös annettava suostumuksensa, jotta sovittelu voidaan järjestää. Sovittelu on myös järjestettävä niin, että alaikäisellä henkilöllä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan sovittelutilanteessa. Joissakin poikkeustilanteissa voidaan alaikäisen huoltajan osallistuminen sovitteluun kieltää, jos tämän läsnäolosta on selvästi haittaa lapsen edulle. Alle 15-vuotiaan huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan voida kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen. (Räty 2007, 140–141.)

Suomessa rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana (Rikoslaki 1940/ 263, 3 luku 1 §). Kuitenkin alle 15-vuotiaat ovat vahingonkorvauslain mukaan korvausvelvollisia (1974/ 412, 2 luku, 1–2). Uusi lastensuojelulaki velvoittaa myös sosiaalihuollon toi-

mielintä ohjaamaan lapset ja nuoret sovitteluun, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Sovittelu on myös uuden lastensuojelulain mukaan yksi avohuollon tukitoimista. (Lastensuojelulaki 2007/ 417, 4. luku, 24 §.)

Sovitteluun ei voida ottaa kaikkia rikos- ja riita-asioita. Esimerkiksi alaikäiseen kohdistunut rikos tai riita-asia, jossa uhrilla on teon laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve, tulee jättää sovittelun ulkopuolelle. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset tai hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneet pahoinpitelyrikokset. (Iivari 2007, 32.)

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT

6.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää Satakunnan alueella sovitteluun osallistuneiden 12/13–17-vuotiaiden nuorten kokemuksia omista vaikutusmahdollisuuksistaan sovitteluprosessissa, jossa he itse olivat osallisina. Alun perin olin laittanut vastaajien ikähaarukan vuosiin 13–17, mutta yksi vastaajista oli juuri täyttämässä kolmetoista vuotta, joten annoin hänenkin osallistua halutessaan kyselylomakkeen täyttöön. Tutkimusongelmani olen muotoillut seuraavanlaisesti:

1. Kokivatko nuoret, että heidän mielipiteillään oli vaikutusta sovitteluprosessissa?
2. Missä omaa sovittelua koskevissa asioissa nuoret kokivat erityisesti saavansa vaikuttaa?
3. Miten vaikutusmahdollisuudet näkyivät sovittelussa?
4. Miltä nuoresta tuntui sovittelun jälkeen?

6.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessani käytin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiiviselle tutkimusmenetelmälle on tyypillistä kuvata todellista elämää. Tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonkeruuta, jossa tutkimuksen kohdejoukko valikoituu tarkoituksen mukaisesti. Tiedonkeruun välineenä käytetään usein ihmistä, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. (Hirsjärvi ym. 2008 157,160.)

Yleensä laadullisen tutkimuksen aineisto kerätään syvähaastatteluilla tai ryhmäkeskustelujen avulla, mutta myös kyselylomakkeen käyttäminen on mahdollista (Heikkilä 1999, 16). Tutkimusmateriaalin keräämiseen valitsin kyselykaavakkeen eettisistä syistä. Toimin itse vapaaehtoisena sovittelijana ja näin ollen olisi mielestäni ollut epäeettistä tehdä haastatteluja. Roolini sovittelijana sekä tutkimuksen tekijänä olisi voinut esimerkiksi vaikuttaa haastateltavien vastauksiin. Lisäksi haastateltavat nuoret olisi kerätty jo sovitelluista jutuista, ja eettisistä syistä olisi pitänyt valita vain niitä nuorten juttuja, joissa en ole itse toiminut sovittelijana. Tämä olisi tuottanut myös vaikeuksia kohdejoukon valinnassa, koska olen sovitellut pääasiassa nuorten juttuja eli moni nuori olisi ollut minulle jo tuttu sovitelluista, eikä siksi olisi voinut osallistua tutkimukseeni.

Kyselylomakkeeni koostui perustiedoista, monivalintakysymyksistä ja avoimista kysymyksistä. Lisäksi kyselylomakkeessa oli kohta, jossa vastaajan tehtävänä oli jatkaa annettuja lauseiden alkua.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kun aloin miettiä aihetta opinnäytetyölleni, oli minulle lähes alusta asti selvää, että haluan tehdä opinnäytetyöni sovitteluun liittyen. Sovittelu kiinnosti minua, koska olin suorittanut moniammatillisia tiimejä koskevan harjoittelun Satakunnan sovittelu-toimistossa ja samalla käynyt myös sovittelijoiden peruskurssin, ja tätä kautta alkanut itsekin toimia vapaaehtoisena sovittelijana. Sovittelu ei myöskään ole ollut yleinen

opinnäytetyön aihe Satakunnan ammattikorkeakoulussa. Vuonna 2008 teki Rea Siirasti opinnäytetyönsä sovitteluun liittyen. Siirasti kartoitti Satakunnan sovittelutoimiston vapaaehtoisten sovittelijoiden motiiveja sovittelijaksi ryhtymiseen. Tutkimuksen tuloksissa motiiveiksi mainittiin muun muassa halu auttaa ihmisiä sekä itselleen sopivan harrastuksen löytyminen soittelutoiminnasta.

Aiheeni rajausta mietin pitkään. Päätin kuitenkin tehdä tutkimukseni nuorten sovitteluista. Olen työskennellyt opiskelujeni aikana paljon nuorten kanssa sekä sovittelut nuorten juttuja. Keskustelin opinnäytetyöni aiheesta myös Satakunnan sovittelutoimiston vastaavan sovittelun ohjaajan kanssa, ja hän esitti idean tehdä opinnäytetyö ”vajaavaltainen sovittelussa”. Tästä sain lopullisen ideani tehdä opinnäytteeni alakäisistä nuorista ja heidän kokemuksistaan vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn sovitteluprosessissa. Tutkimuslupa-anomukseni (liite 1) lähetin Porin lastensuojelun päällikölle lokakuun alkupuolella.

Aineistoa tutkimukseeni lähdin keräämään marraskuun 2009 alussa. Kyselykaavakkeen laatimisessa sain apua myös Sovittelutoimiston vastaavalta, joka luki kysymykseni ja antoi kommentteja siitä, mitä vielä kannattaisi kysyä. Vastaava sovittelun ohjaaja esitti myös toiveen, että kysyisin, miltä nuoresta tuntui heti sovittelun jälkeen. Tämä seikka kiinnosti häntä erityisesti. Haastavaa kaavakkeessa oli tehdä siitä visuaalisesti houkutteleva. Kyselykaavakkeen piti olla motivoiva, jotta nuori jaksaisi vielä sovittelun lopussa keskittyä vastaamiseen. Sovittelu kun on lähes poikkeuksetta henkisesti voimia vievä kokemus.

Kyselykaavaketta (liite 2) oli tarkoitus jakaa heti sovittelutilaisuuden jälkeen kohde-ryhmälleni. Kyselykaavakkeen jakoivat sovittelijat itse sovittelutapahtuman loppuvaiheessa. Esittelin tutkimustani ja kyselykaavakettani muille sovittelijoille marraskuun alussa, ja pyysin heidän apuaan tutkimusaineistoni keräämisessä. Kyselykaavakkeen alkuun olin tehnyt kansilehden, jossa kerroin kyselyyn vastaavalle ja hänen huoltajalleen tai muulle aikuiselle, joka oli nuoren mukana sovittelussa, mihin tarkoitukseen kyselyni tulee. Täytetyt kaavakkeet suljettiin kirjekuoriin ja lähetettiin minulle kotiin postissa.

Kyselykaavaketta jaettiin viikoilla 45–49 olleissa tutkimukseni kohderyhmää koskevissa sovitteluissa. Sovitteluja oli tänä aikana viisi kappaletta ja niihin osallistui yhteensä kuusitoista iältään 12/13–17-vuotiasta nuorta. Vastauksia sain yhteensä yksitoista kappaletta. Muutama tutkimuksen kohderyhmään nähden alaikäinenkin oli halunnut täyttää kyselyni. Näitä kahta vastaajaa en ole ottanut huomioon tuloksia analysoidessani.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselykaavakkeeni koostui yhteensä neljästätoista kohdasta. Alussa kysyin perustietoja kuten ikää, sukupuolta ja tekoa, jonka vuoksi nuori oli tullut sovitteluun. Tämän jälkeen seurasi vaihtoehtokysymyksiä yhdeksän kappaletta. Kaksi viimeistä kohtaa lomakkeessa olivat avoimia. Kohta kolmesta sisälsi neljä lauseen alkua, joita nuori sai jatkaa haluamallaan tavalla. Viimeinen kohta lomakkeessa oli vapaa sana, johon nuorella oli mahdollisuus kirjoittaa, mitä tahansa sovitteluaan koskien.

8.1 Tutkimukseen osallistuneiden nuorten ikäjakauma ja sovittelussa olleet teot

Tutkimukseeni osallistui 11 nuorta, joista yksi oli 12-vuotias, kolme oli 13-vuotias, kaksi 14-vuotias, yksi 15-vuotias, kaksi 16-vuotias ja kaksi 17-vuotias. Tutkimukseni kohdejoukon 12/13–17-vuotiaista nuorista oli siis jokainen ikäluokka edustettuna. Nuoret olivat tekonimikkeiksi laittaneet syitä, joista he omasta mielestään olivat tulleet sovitteluun. Tekonimikkeitä olivat näpistys, varastus, varkaus, varastetun esineen osto, vahingonteko, kätkemisrikos, lasin rikkominen sekä mopo vahinko. Yksi nuori oli lisäksi vastannut ”ei mikään”. Tässä kohtaa nuori on todennäköisesti ollut asianomistajana sovittelussa.

Nuorten laittamat nimikkeet teoillensa eivät ole virallisia, mutta kuvaavat heidän omaa näkemystään tapahtuneesta teosta. Esimerkiksi varastus tarkoittaa todennäköisesti varkautta tai näpistystä ja lasin rikkominen vahingontekoa. Pääasia mielestäni

on kuitenkin se, että nuorella on jokin ajatus siitä, miksi hän on sovittelussa, eikä oikeiden rikostermien osaaminen.

8.2 Nuorten kokemukset vaikutusmahdollisuuksistaan ja kuulluksi tulemisesta

8.2.1 Sovitteluun suostuminen, osallistuminen ja ohjaaminen

Kyselykaavakkeella mittasin nuorten vaikutusmahdollisuuksien näkymistä ja kuulluksi tulemistä sovittelussa kysymällä heiltä, saivatko he mielestään tarpeeksi tietoa sovittelusta ennen siihen suostumista ja kuka päätti nuoren osallistumisesta sovitteluun. Osallisuuden käsite nousi esiin kysymyksissä, joissa mittasin nuoren tietoisuutta sovitteluprosessista ja sen kulusta. Näitä asioita selvitin kysymällä, oliko nuori tietoinen siitä, kuka hänen juttunsa oli sovitteluun ohjannut sekä tiesikö nuori, miten häntä koskeva rikos tai riita-asia etenee jatkossa.

Kaikki yksitoista kyselyyn vastannutta olivat sitä mieltä, että he saivat tarpeeksi tietoa sovittelusta ennen siihen suostumistaan. Viisi vastaajista oli itse päättänyt osallistumisestaan, kahdella päätöksen oli tehnyt äiti ja yhdellä nuorista isä. Kaksi nuorta kertoi päättäneensä osallistumisesta yhdessä huoltajansa kanssa. Yksi nuori vastasi, ettei tiedä, kuka oli päättänyt hänen osallistumisestaan.

Seitsemän nuorta oli tietoisia siitä, kuka heidän juttunsa oli sovitteluun ohjannut. Neljä taas ei tiennyt, miten heidän asiansa oli sovitteluun päätynyt. Kaksi vastaajista oli kuitenkin ilmeisesti ”veikannut” antamistani vaihtoehtoja, koska olivat ensin vastanneet, että eivät tiedä, kuka heidän asiansa on sovitteluun ohjannut, mutta vastanneet kuitenkin jatkokysymykseen. Jatkokysymyksessä nuorta pyydettiin asian tietäessään valitsemaan oikea vaihtoehto, kuka hänen asiansa oli sovitteluun ohjannut.

8.2.2 Mielipiteen ilmaiseminen, suhtautuminen nuoreen ja sovittelusopimus

Edellisessä kappaleessa esiteltyjen kysymysten lisäksi esitin vielä väittämiä, joissa nuori sai rastittaa ne kohdat, jotka hänen mielestään toteutuivat sovittelussa. Väittämät koskivat nuoren mielipiteen ilmaisua, suhtautumista nuoreen ja nuoren mahdollisuutta vaikuttaa sovittelusopimukseen syntymiseen.

Saamieni vastausten perusteella nuoret kokivat tullessa pääasiassa hyvin kuulluksi ja kokivat, että heidän mielipiteillään oli vaikutusta sovittelussa. Kaksi nuorta oli kuitenkin jättänyt vastaamatta tähän kohtaan, eli sain vain yhdeksän nuoren kokemukset asiasta. Kahdeksan nuorta oli sitä mieltä, että olivat tulleet kuulluksi sovittelussa. Mielipiteitään sovittelussa oli vapaasti uskaltanut esittää kuusi nuorta ja viiden vastaajan mielestä ne otettiin vakavasti. Viisi nuorta taas koki, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa sovittelussa syntyneeseen sopimukseen ja tätä kautta asiansa ratkaisuun.

Yhdeksästä vastaajasta kaikki kokivat, että vastapuolta kohdeltiin reilusti sovittelun aikana. Kahdeksan vastaajaa oli sitä mieltä, että häntä itseään oli kohdeltu reilusti ja seitsemän vastaajaa koki sovittelijoiden olleen puolueettomia.

8.2.3 Aikuisten läsnäolo sovittelussa

Kartoitin myös, kenen kanssa nuori oli tullut sovitteluun ja oliko tämän osapuolen läsnäolosta nuoren mielestä haittaa sovittelussa. Isoin osa nuorista oli tullut äidin tai isän kanssa. Yhdellä vastaajalla oli isän lisäksi mukana sisko. Yksi nuori oli vastannut ”jonkun muun aikuisen kanssa kuin huoltajan”. Yksi nuorista koki, että huoltajan tai muun aikuisen mukana olosta oli hänelle haittaa. Syyksi nuori oli maininnut ”että jouduin pahasta asiasta tänne”.

Nuoren vaikutusmahdollisuuksiin ja aikuisten läsnäoloon sovittelussa liittyi myös kysymykseni siitä, kuka oli eniten äänessä sovittelun aikana. Vaihtoehtoja olin antanut tähän kohtaan sovittelijat, äitisi/isäsi/mukanasi ollut aikuinen, sinä itse, vastapuo-

li. Kysymykseen oli vastannut yhteensä kymmenen nuorta ja kaikki olivat rastittaneet kohdan sovittelijat.

8.3 Nuorten kokemukset sovittelutapahtumasta

Satakunnan sovittelutoimisto esitti minulle erityisen toiveen siitä, että kysyisin nuorilta, miltä heistä tuntui heti sovittelun jälkeen. Viimeisillä kolmella kohdalla kyselykaavakkeessani olen pyrkinyt vastaamaan tähän kysymykseen.

Nuorten tunteita sovittelun jälkeen pyrin selvittämään kyselykaavakkeen kohdassa kaksitoista. Annoin vaihtoehtoisiksi erilaisia tunteita, joista nuori sai valita itselleen sopivimmat. Kaksi nuorta oli rastittanut kaikki kohdat, mikä tuotti ristiriitaa vastauksissa. Vaihtoehtoisissa kun oli vastakkaisia tunnetiloja kuten ”tyytyväinen” ja ”vihainen”. Olen kuitenkin ottanut nämäkin vastauslomakkeet huomioon. Suurin osa vastaajista oli helpottuneita ja tyytyväisiä. Helpottuneita oli seitsemän kappaletta ja tyytyväisiä yhdeksän kohdejoukostani. Helpottuneisuus ja tyytyväisyys tuntuivat kulkevan käsi kädessä vastauksissa. Jos nuori oli valinnut helpottuneisuuden, löytyi myös tyytyväisyys.

Muutama nuori oli myös valinnut vaihtoehdon ”minusta ei tuntunut mitään”, mutta oli kuitenkin tämän lisäksi valinnut muitakin tunteita. Yksi vastaaja oli pelkästään vihainen ja yksi pelokas. Lopuksi kysyin vielä, oliko sovittelu ollut nuoren mielestä hyvä vai huono tapa ratkoa asioita sekä nuoren mielipidettä sovittelun lopputuloksesta. Edellisen kysymyksen vastaukset tunteista ennakoivat näiden kahden viimeisen kysymyksen vastauksia. Yhtä nuorta lukuun ottamatta kaikki olivat sitä mieltä, että sovittelu oli hyvä tapa ratkoa heidän asiaansa. Sovittelun lopputulos tuntui yhdeksästä nuoresta onnistuneelta, yhdelle se oli samantekevä ja yksi nuori piti sitä epärealistisena.

Kaksi viimeistä kohtaa kyselykaavakkeessani olivat avoimia. Olin koonnut kaavakkeeni kohtaan kolmetoista neljä lauseen alkua, jota pyysin nuorten jatkamaan koskien sovittelua. Valitettavasti vain viisi nuorta oli vastannut ja heidän eivät olleet jatkaneet kaikkia lausevaihtoehtoja.

Tässä nuorten kirjoittamia jatkoja lauseille:

”Kaikki meni muuten hyvin, *mutta aloin itkeä.*

minun ei tarvinnut edes maksaa.”

”Olen erittäin iloinen siitä että, *saatiin sovittua asiat.*

vastapuolen äiti oli hyväntuulinen

saatiin sovittua hyvässä yhteisymmärryksessä!”

”Onneksi, *päätin suostua sovitteluun.*

en istu linnassa.

päätin suostua sovitteluun”

”En tajua, miksi *olin täällä”*

9 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Kyselykaavakkeita analysoidessa oli merkittävin huomio vastausten samankaltaisuus. Lähes kaikilla yhdellätoista kyselyyn vastanneella nuorella oli pelkästään positiivisia vastauksia. Vain yhdellä nuorella oli selvästi negatiivisia kokemuksia sovitteluun osallistumisesta.

Tutkimukseeni osallistuneilla nuorilla oli suurimmalla osalla vaikutusmahdollisuuksia omassa sovitteluprosessissaan. Nuoret kokivat tulleensa kuulluksi ja saaneensa vaikuttaa sovitteluprosessin eri vaiheissa. Kuten edellä teoriaosuudessa on tullut jo ilmi, on nuoria jo lakienkin mukaan kuultava heitä koskevissa asioissa. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta velvoittaa, että nuorelta itseltään on henkilökohtaisesti saatava suostumus sovitteluun osallistumiselle. Enemmistö kyse-

lyyni vastanneista nuorista oli saanut itse päättää tai päättänyt yhdessä huoltajansa kanssa osallistumisesta sovitteluun. Muutamien nuoren kohdalla päätöksen oli viimekädessä kuitenkin tehnyt äiti tai isä eikä nuori itse.

Nuorelle oman mielipiteen ilmaiseminen on tärkeä asia. Kuten jo aiemmin osallisuuden teoriaosuudessa olen maininnut, nuorille osallistuminen omien asioiden hoitamiseen voi antaa kokemuksia siitä, että tulee kuulluksi, hänen ajatuksillaan ja mielipiteillään on arvoa ja hän pystyy vaikuttamaan asioihin. Sovittelussa nuorella on mahdollisuus vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn ja jo pelkästään tämä mahdollisuus antaa nuorelle tunteen, että häntä kuullaan ja hänen mielipiteillään on merkitystä.

Osallisuuteen liittyy myös oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista. Sovittelu-prosessissa nuoren tulisi olla tietoinen kaikista prosessin vaiheista. Esimerkiksi siitä, kuka hänen asiansa on sovitteluun ohjannut ja miten sovittelun jälkeen hänen asiansa tulee etenemään. Juuri näitä kahta asiaa olin kysynyt tutkimuksessani nuorilta. Tulokset olivat mielestäni hyviä. Vain neljä nuorta ei tiennyt, kuka heidän asiansa oli sovitteluun ohjannut ja näistäkin kahdella oli jonkinlainen käsitys asiasta, koska olivat antaneet vastauksen seuraavassa kohdassa, jossa kysyttiin sovitteluun asian ohjannutta tahoa.

Kaikki yksitoista kyselyyni vastannutta nuorta olivat tietoisia siitä, miten heidän asiansa tulee jatkossa etenemään. Näiden tulosten perusteella nuoret ovat hyvin tietoisia omasta sovitteluprosessistaan ja sen vaiheista. Oikeus tiedon saamisesta, ja tätä kautta tunne osallisuudesta tuntui siis toteutuneen tutkimukseni kohdejoukolla.

Nuorten mielipiteiden vaikutusta sovitteluprosessissa olen mitannut kysymyksillä kokiko nuori, että hän sai vaikuttaa sovittelusopimuksen syntyyn ja jo ensimmäisessä kappaleessa esitetyllä kysymyksellä siitä, kuka päätti nuoren osallistumisesta sovitteluun. Kolmella vastaajalla päätöksen oli tehnyt huoltaja. Mietinkin, mahtoivatko nuoret olla tietoisia siitä, että heillä itsellään on valta päättää osallistumisesta sovitteluun.

Sovittelusopimuksen syntymiseen sai omasta mielestään vaikuttaa viisi vastaajista. Tämä on mielestäni melko vähän, kun otetaan huomioon, että sopimuksen kohteena

on nuoren teko ja se, miten nuori sen aikoo hyvittää. Nuoren on vaikea tuntea aitoa osallistumista, jos sovittelun lopputulokseen vaikuttaa enemmän joku muu osapuoli hänen puolestaan. Ajattelen myös, että jos nuori on itse saanut ehdottaa, miten sovittelussa oleva asia korvataan asianomistajalle, on hänen motivaationsakin korvauksen suorittamiseksi parempi kuin silloin, kun joku muu on asian hänen puolestaan päättänyt.

Eniten nuorilla tuntui olevan vaikutusmahdollisuuksia ja kokemuksia osallisuudesta itse sovittelutapaamisessa. Itse sovittelussa reilusti yli puolet vastaajista koki, että heitä kuunneltiin ja he uskalsivat esittää mielipiteitään. Kuitenkin kysymyksessä, jossa kysyin, kuka oli eniten sovittelussa äänessä, vastasivat nuoret poikkeuksetta sovittelijat. Oman kokemukseni mukaan nuoret ovat harvassaanaisia sovitteluissa, mutta heitä pitäisi rohkaista puhumaan enemmän. Sovittelun tarkoitus on, että osapuolet sopisivat asiansa keskenään sovittelijoiden avustuksella – ei niin, että sovittelijat ratkaisivat jutun asianosaisten puolesta.

Sovittelijoiden toimintaan nuoret olivat pääasiassa tyytyväisiä. Yli puolet vastaajista koki sovittelijoiden olleen puolueettomia ja kohdelleen heitä sekä sovittelussa ollutta toista osapuolta reilusti. Nämä nuorten kokemukset sovitteliijoista ovat tärkeitä. Nuoret odottavat, että heidät hyväksytään ja heitä kohdellaan asiallisesti sovittelussa. Kasvatuksellisesta näkökulmasta tämä on tärkeää. Sovittelija kohtelee nuorta tätä koskevan asian asiantuntijana ja antaa nuorelle tilaa ottaa vastuuta omista teoistaan. Sovittelijan ei tarvitse hyväksyä nuoren tekoja, mutta nuoren kohtaaminen ihmisenä on tärkeää.

Nuorten kokemukset aikuisen mukana olosta sovittelussa olivat samanlaisia koko tutkimukseni kohdejoukolla. Kukaan nuorista ei kokenut, että huoltajan tai muun aikuisen läsnäolosta sovittelussa olisi ollut haittaa. Murrosiässä nuoret alkava irtaantua perheestään ja vanhemmistaan, mutta tarvitsevat kuitenkin vielä aikuisen tukea ja ohjausta. Uskon, että nuorelle tutun aikuisen läsnäolo sovittelussa antaa turvallisuuden tunnetta ja ehkä jopa rohkeutta kertoa sovittelussa omia mielipiteitään ja näkemyksiään.

Nuorten tuntemukset sovittelun jälkeen olivat pääasiassa positiivisia. Vain yksi vastaaja oli vihainen ja tyytymätön lopputulokseen. Tämän nuori oli myös vastannut, ettei häntä oltu kuunneltu sovittelussa ja sen lopputulos oli tuntunut epärealistiselta. Nuoren vastauksista kävi myös ilmi, ettei hän ollut ymmärtänyt, miksi oli joutunut sovittelemaan.

Jos nuori ei ole ymmärtänyt syytä, miksi on sovittelemaan tullut, on hänen varmasti vaikeaa kokea sovittelemista positiivisena. Nuori saattaa kokea, että hän on ilman syytä joutunut käsittelemään asiaa, johon ei omasta mielestään ole ollut osallisena. Tyypillinen esimerkki nuoren kokemuksesta joutua sovittelemaan ilman syytä on tilanne, jossa nuoret ovat joukolla olleet koolla ja yksi nuorista on tehnyt esimerkiksi ilkivaltaa. Toiset nuoret eivät ole osallistuneet itse tekoon, mutta ovat seuranneet vierestä tapahtumaa. Nuoren ajatusmaailma on vielä usein niin mustavalkoinen, etteivät he näe tällaisissa tilanteissa omaa osuuttaan ja vastuuttaan tapahtuneesta.

Sovittelu herätti positiivisia tunteita kaikissa niissä vastaajissa, jotka kokivat tullessaan kuulluksi ja saaneensa vaikuttaa sovittelemassa. Muutamaa nuorta vielä jännitti, turhautti ja pelotti sovittelemista jälkeenkään, mutta helpottuneita ja tyytyväisiä oli nuorista suurin osa. Positiiviset tunteet näkyivät myös avoimissa kysymyksissä. Nuorten jatkamat lauseet kertoivat myös helpotuksen tunteesta sovittelemista päätteenä. Yksi nuori tosin kertoi, ettei tiennyt miksi oli sovittelemassa ja yhtä harmitti, kun häntä oli alkanut itkeä kesken sovittelemista. Yhden nuoren lauseessa kiiteltiin vastapuolen äitiä hyväntuulisuudesta. Saattaa olla, että tämä nuori oli erityisesti jännittänyt toisen osapuolen kohtaamista.

Tutkimukseni johtopäätökset eivät ole suoraan yleistettävissä. Tutkimusaineistoni oli pieni ja kertoo vain näiden yhdentoista nuoren kokemuksista. Tyytyväinen olin kuitenkin siihen, että jokainen ikäluokka 12/13–17-ikävuodesta oli edustettuna. Valitessani kyselykaavakkeen tutkimusmenetelmäksi otin tietoisesti riskin, mutta kuten jo aiemmin edellä perustelin, ei haastattelun tekeminen olisi ollut eettistä. Toisaalta yhtätoista vastausta voidaan pitää hyvänä tuloksena, kun kyselykaavakkeeni oli jaossa vain viisi viikkoa. Satakunnan sovittelematoimiston henkilökunnalta kuulin, että nuorten jutut ovat vähentyneet viidellä prosentilla verrattuna viime vuoteen. Syytä tähän ei osata sanoa.

10 POHDINTA

Opinnäyteyöni tarkoituksena oli kartoittaa nuorten kokemuksia siitä, miten he saavat vaikuttaa oma asiansa käsittelyyn sovitteluprosessissa: tulevatko nuoret kuulluksi ja missä kohdin prosessia heillä on mahdollisuus vaikuttaa.

Otoksen määrä kyselyssäni on pieni, yksitoista nuorta, eikä tutkimukseni tulokset ole yleistettävissä. Tulokset kertovat kuitenkin juuri näiden yhdenoista nuoren mielipiteet sovittelusta. Lisäksi tutkimukseeni osallistuneet nuoret olivat osallisina samoissa jutuissa, joten voidaan olettaa vastausten yhtenäisyyden johtuvan myös tästä. Satokunnan sovittelutoimistolle ei ole kuitenkaan aiemmin tehty tutkimusta nuorten sovitteluista ja uskon tästä työstä olevan siksi hyötyä, vaikka aineistoni olikin pieni. Lisäksi olen antanut sovittelutoimiston henkilökunnalle luvan käyttää kyselykaavakettani tulevaisuudessa nuorten kokemusten kartoittamiseen.

Kymmenen nuorta yhdestätoista vastanneesta oli sitä mieltä, että sovittelu oli hyvä tapa ratkaista heitä koskeva asia. Omia mielipiteitään oli sovittelussa esittänyt, ja tätä kautta tullut kuulluksi, kahdeksan kappaletta nuorista. Tosin kysymykseen, joka koski nuoren mielipiteiden kuuntelua, oli vastannut yhdeksän nuorta. Sopimuksen syntyyn sovittelussa sai vaikuttaa omasta mielestä viisi nuorta. Näin ollen voidaan sanoa, että näillä kyselyyni osallistuneilla nuorilla oli suurimmalla osalla mahdollisuus vaikuttaa.

Toivon, että nuoret osasivat ajatella kyselyyni vastaamiseen siltä kantilta, että heidän mielipiteestään ollaan kiinnostuneita ja heillä oli mahdollisuus vaikuttaa. Osallistumalla kyselyyni nuoret tuottivat tärkeää tietoa nuorten sovitteluista. Sovittelutoimisto ja sen vapaaehtoiset sovittelijat saivat myös palautetta kaavakkeen kautta. Positiivista oli, että sovittelijat koettiin pääasiassa puolueettomina ja asianosaisia reilusti kohtelevina.

Itselleni työn tekeminen oli merkittävä kokemus. En ollut ennen tehnyt tutkimusta, ja monet tutkimukseen kuuluvat perusasiat tuottivat päänvaivaa. Haastavaksi koin tutkimusongelmien muotoilemisen ja ongelmien perusteella kyselykaavakkeen tekemi-

sen. Luulin, että kyselykaavake olisi helppo tehdä, mutta kysymysten sijoittaminen teoriaa vastaavaksi oli kaikkea muuta kuin helppoa. Tutkimuksen tekeminen on myös pikkutarkkaa työtä, itse olen enemmänkin ”suurien linjojen vetäjä”. Työtä tehdessäni olen varmasti oppinut, että aina välillä tarvitaan myös niitä ”pienempiä linjoja”.

Tutkimukseni herätti minussa myös ajatuksia nuorten kohtaamisesta sovittelussa. Itse olen aina pitänyt tärkeänä, että kohtelen nuorta häntä koskevan asian asiantuntijana. Joskus sovitteluissa nuorten vanhemmat tai aikuiset ylipäänsä koettavat puhua liikaakin nuoren puolesta. Usein nuori odottaa, että häneltä kysytään mielipidettä eikä osallistu keskusteluun oma-aloitteisesti. Tutkimuksestani kävikin ilmi, että nuoret kokivat sovittelijoiden olleen eniten äänessä sovittelujen aikana. Mielestäni olisikin tärkeää pohtia, miten nuoret saataisiin otettua enemmän keskusteluun mukaan sovittelutapaamisissa.

Joskus nuorten on vaikea kertoa omaa mielipidettään tai kuvata tunteitaan, koska heidän kehitykselliset valmiutensa siihen eivät ole vielä riittävät. Olisikin tärkeää, että nuorille annettaisiin tilaa ilmaista itseään. Joskus hiljainen hetki sovittelussa on tarpeen, jotta nuori saa koota ajatuksiaan rauhassa. Nuoren elämönhallinnan kannalta olisi myös tärkeää, että sovittelussa ei korostettaisi vain negatiivisia asioita ja tapahtumia. Sisäiseen elämönhallintaan liittyy voimakkaasti itsetunto, jolloin kielteinen kuva itsestä saattaa ajaa nuoren epäonnistumiskierteeseen, joka taas saattaa johtaa nuoren syrjäytymiseen.

Kasvatuksellisestakin näkökulmasta olisi tärkeää, että nuoret ilmaisisivat ajatuksiaan ja mielipiteitään sovittelussa. Mielestäni oman mielipiteen julkituominen on myös vastuunottamista omien asioiden hoitamisesta. Koska nuorille ystävyysuhteet ovat tärkeitä, voi olla, että nuoret eivät tästäkään syystä ilmaise vapaasti ajatuksiaan ja mielipiteitään sovittelussa. Usein nuoret tekevät rikoksensa kaveriporukassa ja tällöin ystävykset saattavat olla sovittelupöydän ääressä samaan aikaan. Nuoret ovat varovaisia mielipiteissään, etteivät esimerkiksi ”vasikoi” ystävästään. Nuoret myös usein ajattelevat, mitä heidän kaverinsa ajattelevat heistä ja heidän mielipiteistään, jos tuovat ne julki.

Loppujen lopuksi olen tyytyväinen aihevalintaani, vaikka koin sen haastavaksi. Sain tehdä opinnäytetyöni sellaisesta aiheesta, joka oli minulle läheinen ja kiinnosti minua kovasti. Työn tekeminen antoi minulle uusia näkökulmia tuleviin sovitteluihini. Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä ja raskaskin prosessi, mutta myös hyvin opettavainen. Tunteet ovat ailahdelleet epätoivosta onnistumisen kokemukseen.

Ammatillisesti opinnäytetyöni on kasvattanut minua. Nuoren mielipiteen selvittäminen ja heidän kokemuksensa osallisuudesta ovat siirtyneet opinnäytteestäni omaan työhöni. Olen syksyn aikana tehdessäni töitä lasten ja nuorten parissa alkanut erityisesti kiinnittää huomiota heidän mielipiteidensä kuuntelemiseen ja selvittämiseen. Olen usein yrittänyt rohkaista nuorta oman mielipiteen kertomiseen ja yrittänyt perustella, miksi se on tärkeää.

Jatkotutkimusaiheita nuorten sovitteluista on mielestäni runsaasti. Mielenkiintoista olisi tutkia, mitä vaikutusta sovittelulla on ollut nuoren elämään tämän omasta mielestä. Onko sovittelu esimerkiksi pysäyttänyt nuoren mahdollisen rikoskierteen? Sovittelussa olleita nuoria voisi myös haastatella joitakin kuukausia itse sovittelun jälkeen, ja verrata heidän kokemuksiaan sovittelusta heti sovittelutapaamisen jälkeisiin tunnelmiin ja mitä he ajattelevat omasta sovittelustaan jonkin ajan kuluttua.

Tutkimukseesi osallistuvien nuorten vastausten perusteella haluan myös kehittää itseäni paremmaksi sovittelijaksi sekä sosionomiksi. Erityisen tärkeää mielestäni on, että nuoret saavat sovittelussa ja muutenkin elämässään kokemuksia siitä, että heillä on ollut aito vaikutusmahdollisuus heitä itseään koskevissa asioissa. Tämä näkemys tukee yhtä sovittelun perusperiaatetta siitä, että sovittelussa asianosainen on aina oman asiansa asiantuntija.

LÄHTEET

Aaltonen, M. Ojanen, T. Vihunen, R. & Vilen, M. 2003. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Cacciatore, R. 2007. Aggression portaat. Vammalan kirjapaino oy, opetushallitus

Eskelinen, O. 2005. Hermot vapautu ja tuli puhdas olo. Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset. Tutkimusprojektin raportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:3

Gretschel, A & Kiilakoski, T. 2007. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura, Opetushallitus: Nuorten osallisuushanke, Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja A 3. Julkaisuja 77.

Heikkilä, Tarja 1999. Tilastollinen tutkimus. 2.uudistettu painos. Helsinki. Oy Edita Ab.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki.

Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Iivari, J. 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas (uudistettu painos). Stakes ja SST ry. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 66. Gummerus Kirjapaino Oy

Jarasto, P. & Sinervo, N. 1999. Elämää varten. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Koskiluoma, K. 2009. Lapsen oikeudet 20 vuotta.

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417.

Malin, M. 2009. Lastensuojelun käsikirja: Nuoret ja ehkäisevä työ. [Verkkajulkaisu].

18.6.2009. [Viitattu 9.11.2009]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/nuoret/>

Mielityinen, I. 1999. Rikos ja sovittelu. Valikoituminen, merkitys ja uusintarikollisuus. Helsinki. Hakapaino.

Mäkeläinen, P & Siira, J. 2001. Sovittelu mahdollisuutena. Tapaustutkimus sovittelun merkityksestä oululaisnuorille. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus julkaisusarja 1. Oulu. 2001

Nurmi, J-E. 1995. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. 1995. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Helsinki: WSOY.

Nuorisolaki. 2006. L27.1.2006/72.

Opetushallitus. 2009. Nuorten osallisuushanke. [Verkkajulkaisu]. 31.8.2009. [Viitattu 19.11.2009]. Saatavissa: http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/nuorten_osallisuushanke

Opetushallitus, opettajan verkkopalvelu. 2007. Nuorten osallisuushanke. [Verkkajulkaisu]. 22.11.2007. [Viitattu 19.11.2009]. Saatavissa: <http://www.wdu.fi/page.asp?path=498,24009,24538,24539,70680,70681,70787,70789>

Oranen, M. 2007. Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. [Verkkajulkaisu]. 29.9.2009. [Viitattu 11.11.2009]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä, Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Publishing Oy

Satakunnan kansa. 2009. Oppilaskunnat pakollisiksi peruskouluihin. 26.11.2009

Satakunnan sovittelutoimiston toimintakertomus 2008

Satakunnan sovittelutoimisto: peruskurssikansio 1997

Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi ry. Tavoitteet hallitusohjelmaan 2007-2011. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 20.11.2009]. Saatavissa: http://www.alli.fi/sivu.php?artikkeli_id=120

Talentia 8/09, 6-8.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007): soveltamisopas. Stakes ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita. Vaajakoski. Gummerrus kirjapaino Oy.

Vehviläinen, J. 2007. Nuorten osallisuushanke-arvioinnin loppuraportti. [Verkkajulkaisu]. 31.08.2009. [Viitattu 23.11.2009]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/30231_nuorten_osallisuushanke_arvioinnin_loppuraportti.pdf

YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus 1989

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Porissa 9.10.2009

Annika Yli-Priia

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Porin kaupunki

Sosiaalikeskus /

Lastensuojelun päällikkö

Heidi Kuusinen-Immonen

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olen Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelija ja suoritan sosionomi-(AMK) tutkintoa. Opintoihini sisältyy 15 opintopisteen laajuinen opinnäytetyö. Olen kiinnostunut tekemään tutkimuksen alaikäisten sovitteluista. Erityisesti minua kiinnostaa miten alaikäiset kokevat vajaavaltaisina saavansa vaikuttaa oman asiansa käsittelyyn sovitteluprosessin aikana. Tällä anomuksella haen lupaa tutkimukselleni.

Tutkimukseni kohteena ovat satakuntalaiset nuoret jotka osallistuvat sovitteluun loka-marraskuun 2009 aikana. Suoritan tutkimukseni kyselylomakkeella. Tulen käsittelemään opinnäytetyöhön liittyvät tiedot salassapitosäädöksiä noudattaen.

Opinnäytetyöni ohjaavana opettajana toimii lehtori Lenita Kumpulainen puh. [REDACTED]

Ystävällisin terveisin

Annika Yli-Priia

Hyvä sovittelussa ollut nuori ja huoltaja!

Olen Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelija ja teen opinnäytetyötäni nuorten sovitteluista. Opinnäytteeni tarkoituksena on selvittää nuorten kokemuksia siitä, miten he kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa sovitteluprosessissa.

Tällä kysely on suunnattu sovitteluun osallistuneelle 13-17-vuotiaalle nuorelle. Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista eikä vastaaminen tai vastaamatta jättäminen vaikuta mitenkään asiasi käsittelyyn sovittelussa tai sen jälkeen. Vastaukset annetaan nimettömänä, ethän siis kirjoita nimeäsi lomakkeeseen.

Kyselylomakkeella kartoitan miltä juuri sinusta tuntui sovittelu! Saitko mielestäsi vaikuttaa oman asiasi käsittelyyn? Jäikö jokin vaivaamaan vai olitko johonkin asiaan erityisen tyytyväinen? Olivat fiiliksesi sovittelusta hyviä tai huonoja, voit kertoa sen tässä lomakkeessa!

Annika Yli-Priia
sosionomi (AMK)-opiskelija

KYSELYKAAVAKE



1. Olen

tyttö ♀

poika ♂

2. Minkä ikäinen olet nyt? _____

3. Sovittelussa ollut teko? _____

4. Tiedätkö kuka ohjasi/ ehdotti juttuasi sovitteluun?

kyllä

ei

5. Jos vastasit edelliseen kohtaan kyllä, niin kuka seuraavista ohjasi/ ehdotti juttuasi sovitteluun?

(vaihtoehdot jatkuvat seuraavalla sivulla)

poliisi

- syyttäjä
- sosiaalityöntekijä
- vastapuoli

- minä itse

- vanhemmat

6. Kuka päätti osallistumisestasi sovitteluun?

- minä itse
- äiti
- isä
- minä ja huoltajani yh-

dessä / joku

muu aikuinen yhdessä

- joku muu, kuka _____

- en tiedä kuka



7. Saitko mielestäsi tarpeeksi tietoa sovittelusta ennen siihen suostumukseksi antamista?

kyllä

ei

8. Kenen kanssa tulit sovittelutapaamiseen?

9. Haittasiko mukanas olleen osapuolen läsnäolo mielestäsi sovittelua?

ei

kyllä

jos vastasit edelliseen kyllä niin miten haittasi?

10. Kuka mielestäsi oli eniten äänessä sovittelun aikana?

sovittelijat

äitisi/isäsi / mukanas

ollut aikuinen

sinä itse

vastapuoli



11. Pitävätkö seuraavat vaihtoehdot paikkansa kun mietit omaa sovitteluasi? Rastita seuraavista väittämistä ne jotka pitivät paikkansa. (voit rastittaa niin monta kohtaa kuin haluat)

- minua kuunneltiin sovittelussa
- sain vaikuttaa sovittelussa syntyneeseen sopimukseen
- minut ja mielipiteeni otettiin vakavasti
- uskalsin esittää mielipiteitäni sovittelussa
- minua kohdeltiin sovittelussa reilusti
- vastapuolta kohdeltiin sovittelussa reilusti
- sovittelijat olivat puolueettomia
- tiedän, miten tämä minua koskeva rikos tai riita-asia etenee jatkossa



12. Miltä sinusta tuntui heti sovittelun jälkeen?
(kohdassa a) voit valita niin monta kohtaa kuin haluat)



- a) Oma olotilani oli
- helpottunut
 - ahdistunut
 - vihainen
 - minusta ei tuntunut mitään
 - jännittynyt
 - pelokas
 - tyytyväinen
 - turhautunut
 - joku muu, mikä _____

b) Sovittelu oli minusta

- hyvä tapa ratkoa
minua koskeva asia
- huono tapa ratkoa
minua koskeva asia

c) Sovittelun lopputulos tuntui minusta

- onnistuneelta
- epäreilulta
- lopputulos oli minulle yhdentekevä
- ei mitään
- joltakin muulta, miltä _____



13. Tähän viimeiseen kohtaan saat vapaasti kertoa mielipiteesi sovittelusta.

Jäikö jokin kaivelemaan tai haluatko muuten vielä kertoa jotakin. Jatka lauseita niiden fiilisten pohjalta joita sovittelu sinussa herätti.

Kaikki meni muuten hyvin, mutta

Olen erittäin iloinen siitä, että

Onneksi,

En tajua, miksi

14. Vapaa sana! (tähän kohtaan voi kirjoittaa mitä ikinä haluat sovitteluasi koskien.....)

